

जीएसटी परिषद-- दहा पावले पुढे

एडवोकेट किशोर लुल्ला

अप्रत्यक्ष कर प्रणालीमध्ये प्रथम मुंबई विक्रीकर कायदा, त्यानंतर महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर कायदा आणि आता वस्तू आणि सेवा कर कायदा असे एका मागोमाग एक तीन कायदे आपल्या राज्यात लागू करण्यात आले.

साधारणतः 2010 पूर्वी म्हणजे त्या मागील जवळ जवळ 50 वर्षे सर्वदूर कामकाज मॅन्युअलीच चालायचे. संगणक प्रणाली, ऑटोमायझेशन, डिजिटलायझेशन याचा प्रचार आणि प्रसार फार मोठ्या प्रमाणात झालेला नव्हता. त्यामुळे सरकारला किंवा शासनाला व्यापाऱ्यांचे व्यवहार क्रॉस चेक करणे शक्य नव्हते किंवा त्यांच्या मर्यादा होत्या. याचाच गैरफायदा घेऊन कित्येक नोंदीत व्यापाऱ्यांनी खरेदी आणि विक्रीमध्ये गैरकारभार करून सरकारला कोट्यावधी रुपयांचा चुना लावला. सेट ऑफ घेण्याकरता अथवा फेर विक्री मान्य करून घेण्याकरता खरेदीची बोगस बिले घेणे किंवा चक्क बिले छापून घेणे असे प्रकार सर्रास चालत होते. कारण या बिलांचा खरे खोटेपणा तपासणे हे शासनाला वास्तवतः अशक्य होते. परंप्रांत खरेदी अगर विक्री करताना सवलतीच्या दराचा फायदा घेण्यासाठी लागणारे सी फॉर्म आणि एफ फॉर्म यांची छपाई देखील केल्याची उदाहरणे आहेत. कोणताही पत्ता देणे, त्या पत्त्यावर विक्रीकराचा नोंदणी दाखला घेणे, प्रचंड व्यवहार करणे आणि नंतर कर न भरता तेथून पळून जाणे असे अनेक प्रकार घडलेले आहेत. या पन्नास वर्षांत किती विक्रीकर बुडाला असेल याचा हिशोब जरी करायचे म्हटले तरी डोके सुन्न होते. असो, जे झाले ते झाले.

नंतरच्या काळात आणि विशेषतः आता जीएसटी कायदा लागू झाल्यानंतर सर्व व्यवहार संगणकावर होऊ लागले प्रत्येक व्यवहाराचे ऑटोमायझेशन झाले. पुरवठादाराने केलेली विक्री अगर दिलेली सेवा याची खरेदीदाराच्या जमाखर्चाबरोबर विवरणपत्रकांच्या माध्यमातून लगेचच म्हणजे एका महिन्यात तपासणी होऊ लागली. नवीन नोंदणी दाखला देताना पॅन कार्ड, आधार कार्ड, विज बिल, नोंदीत भाडेपट्टा देणे बंधनकारक केल्यामुळे खोटे पत्ते देणे बऱ्यापैकी कमी झाले. ई इनव्हॉईस, ई वे बिल, टोलनाक्यांवर तपासणी आणि जीपीएस माध्यमाचा वापर यामुळे बऱ्यापैकी फक्त बिले देणे आणि माल न देणे यावर आळा बसला आहे. आयकर कायद्या अंतर्गत असणारे 26AS/ AIS/ TIS(टीडीएस सारख्या) या

परिशिष्टांवरून जीएसटी विवरणपत्रकातील अनेक बाबी तपासल्या जाऊ लागल्या आहेत. बँक खात्यामधून देखील शासन माहिती गोळा करू शकते. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचा देखील जीएसटी परिषद खूप मोठ्या प्रमाणावर वापर करीत आहे. यामुळे नजीकच्या काळात जवळजवळ सर्व दोन नंबरच्या व्यवहारांवर चाप बसणार आहे. इतकेच नाही तर गेल्या चार-पाच वर्षांत जमा खर्च न करता जे काही व्यवहार केले गेले, त्याबाबत नोंदीत व्यापाऱ्यांना जर असे वाटत असेल की ते आता सुटले आणि असे व्यवहार कधीही उलगडले जाऊ शकणार नाहीत तर तो त्यांचा शुद्ध गैरसमज आहे. जसजसा शासनाला वेळ मिळत जाईल, ए आयचा वापर वाढेल आणि त्यांचे अधिकारी जे पूर्वीच्या कामांमध्ये अडकलेले आहे ते मोकळे होतील, तसतसे असे पूर्वी झालेले सगळे गैरव्यवहार उखडून काढल्याशिवाय, मला वाटत नाही की ते गप्प बसतील. कारण असा चुकवलेल्या कराचा आकडा देखील खूप मोठा असणार आहे.

हा लेख लिहिण्यामागचे कारणच असे आहे की वर नमूद केलेले गैरव्यवहार अजूनही कोणी व्यापारी उद्योजक करत असतील तर त्यांनी लवकरात लवकर सतर्क राहून ते थांबवणे गरजेचे आहे. 'एवढे वर्ष कधी सापडलो नाही तर आता काय सापडणार' असा अतिविश्वास ठेवणे प्रचंड धोकादायक ठरेल. आजही अमुक अमुक शेतीमाल व इतर वस्तु बिन बिलाने देशाच्या एक टोकाकडून दुसऱ्या टोकाकडे जातात, बिन बिलाने आयात निर्यात देखील होत आहे. सरकारचे कुठे लक्ष आहे असे शड्डू ठोकून सांगणाऱ्यांची कीव येते. कारण त्यांना हे माहीत नाही की या सर्व व्यवहारांची कोठे तरी नोंद घेतली जात आहे आणि ते भविष्यात निघू शकणार आहे. गेल्या पाच सहा वर्षांत वाम मार्गाने मिळवलेले पैसे, जर एखादी धाड पडली किंवा निर्धारणा, ऑडिट, क्रॉस चेक यातील कोणत्याही माध्यमाने जीएसटी खात्याला असे व्यवहार लक्षात आले तर व्याज आणि दंडासह एवढी प्रचंड करदेयता निर्माण होते की त्यानंतर अक्षरशः रस्त्यावर आलेले काही व्यापारी मी स्वतः अनुभवलेले आहेत. अशावेळी संपूर्ण कुटुंबाला अक्षरशः रडू कोसळलेले आम्ही वकीलांनी पाहिलेले आहेत.

पूर्वी अशा प्रकारचे व्यवहार करणाऱ्या व्यापारी उद्योजकांना एक प्रकारचा आत्मविश्वास होता की कितीही कडक कायदे केले तरी ते त्यातून पळवाट नक्कीच काढू शकतात. थोडक्यात म्हणजे ते सरकारच्या दहा पावले पुढे आहेत. परंतु माझ्या चाळीस वर्षांच्या वकिली व्यवसायाच्या अनुभवावरून सांगतो की कृपया

सर्वानी असे लक्षात ठेवावे की जीएसटी परिषद आता अशा व्यापाऱ्यांच्या दहा पावले पुढे आहे. ते कोणालाही अशा व्यवहारांच्या बाबतीत सोडतील असे अजिबात वाटत नाही. त्यामुळे थोडा व्यापार उद्योग व्यवसाय कमी झाला तरी हरकत नाही परंतु तो प्रामाणिकपणेच करणे हे सर्वांच्या हिताचे आहे.